

MAKTAB TA'LIMIDA TA'LIM MUASSASALARIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O'RNI

Adilova Madina

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqola ta'lim muassasalarida, xususan, maktab ta'limi kontekstida psixologik xizmatlarning hal qiluvchi rolini o'rganadi. Maqolada psixologik xizmatlarning ko'p qirrali funksiyalari va afzalliklari ko'rib chiqilib, ularning o'quvchilarning umumiy farovonligi va akademik muvaffaqiyatini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Maktab psixologlari, maslahatchilari va boshqa ruhiy salomatlik mutaxassislari tomonidan taqdim etiladigan xizmatlar va tadbirlarning xilma-xilligini ko'rib chiqish orqali ushbu maqola o'quvchilarning psixologik va hissiy ehtiyojlarini akademik bilan bir qatorda birinchi o'ringa qo'yadigan ta'limga yaxlit yondashuv muhimligini ta'kidlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Psixologik xizmatlar, Maktab ta'limi, Maktab psixologlari, Maslahat, Akademik yutuqlar, Hissiy farovonlik, Ijtimoiy rivojlanish, Inqirozga aralashuv, Baholash va baholash, Profilaktika dasturlari

РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Адилова Мадина

преподаватель Джизакского филиала Национального университета Узбекистана имени -Мирзо Улугбека.

Абстракт: В данной исследовательской работе рассматривается решающая роль психологических служб в образовательных учреждениях, особенно в контексте школьного обучения. В статье рассматриваются многогранные функции и преимущества психологических услуг и подчеркивается их важность в повышении общего благополучия и академических успехов студентов. Рассматривая разнообразие услуг и вмешательств, предоставляемых школьными психологами, консультантами и другими специалистами в области психического здоровья, эта статья подчеркивает важность целостного подхода к образованию, который отдает приоритет психологическим и эмоциональным потребностям учащихся наряду с академическими потребностями».

Ключевые слова: Психологические услуги, Школьное образование, Школьные психологи, Консультирование, Академическая успеваемость, Эмоциональное благополучие, Социальное развитие, Кризисное вмешательство, Оценка и оценка, Программы профилактики.

THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN SCHOOL EDUCATION

Adilova Madina

teacher of the Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek.

Abstract: This scientific article explores the pivotal role of psychological services in educational institutions, specifically within the context of school education. The article delves into the multifaceted functions and benefits of psychological services, highlighting their significance in enhancing the overall well-being and academic success of students. By examining the diverse range of services and interventions offered by school psychologists, counselors, and other mental health professionals, this article aims to underscore the importance of a holistic approach to education that prioritizes students' psychological and emotional needs alongside their academic

Keywords: Psychological services, School education, School psychologists, Counseling, Academic achievement, Emotional well-being, Social development, Crisis intervention, Assessment and evaluation, Prevention programs

Kirish: Ta'lim inson taraqqiyoti va jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lib, uning asosiy maqsadi insonda bilim, ko'nikma va shaxsiy o'sishni rivojlantirishdan iborat. Biroq, akademik mukammallikka intilish ta'limning faqat bir jihati bo'lib, unga erishish o'quvchilarning psixologik va hissiy holati bilan

chambarchas bog'liq. Ushbu o'zaro bog'liqlikni tan olgan ta'lim muassasalari maktab ta'limining ajralmas tarkibiy qismi sifatida psixologik xizmatning muhimligini tobora ko'proq ta'kidlamogda.

Zamonaviy ta'lim landshaftida maktablarning roli bilimlarni oddiy uzatishdan tashqari jarayonda ham rivojlanadi. Endi maktablar o'quvchilarning jismoniy, hissiy va psixologik o'sishini ta'minlovchi muhitni ta'minlashi kutilmoqda. Istiqboldagi bu o'zgarish o'quvchining farovonligi uning o'rganish qobiliyatidan alohida emas, balki samarali o'rganishning muhim sharti ekanligini tan oladi. Binobarin, ta'lim muassasalari o'z o'quvchi-yoshlarining turli ehtiyojlarini har tomonlama qondirish uchun psixologik xizmatlarga murojaat qildilar.

Ta'lim muassasalaridagi psixologik xizmatlar ko'plab funksiyalar va tadbirlarni o'z ichiga oladi. Ushbu xizmatlar odatda o'qitilgan mutaxassislar, jumladan maktab psixologlari, maslahatchilar va ijtimoiy ishchilar tomonidan taqdim etiladi, ular o'qituvchilar, ota-onalar va o'quvchilar bilan birgalikda qo'llab-quvvatlovchi va qulay o'quv muhitini yaratish uchun ishlaydi.

Psixologik xizmatlar ko'lami o'rganishdagi nuqsonlarni aniqlash uchun baholashni, hissiy va xulq-atvor muammolarini hal qilish uchun maslahat berishni, kerak bo'lganda inqirozga aralashuvni, manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashishni va profilaktika dasturlarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Psixologik xizmatlarning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning hissiy tartibga solish, motivatsiya va xatti-harakatlarini kuchaytirish orqali o'quv yutuqlarini oshirishdir. Tadqiqotlar doimiy ravishda tegishli psixologik yordam olgan o'quvchilar akademik muvaffaqiyatga erishish uchun yaxshi jihozlanganligini ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, psixologik xizmatlar o'quvchilarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga hissa qo'shadi, ularni empatiya, nizolarni hal qilish va samarali muloqot qilish kabi muhim hayotiy ko'nikmalar bilan qurollantiradi.

Ushbu maqolada maktab ta'limida psixologik xizmatning ko'p qirrali funktsiyalari va afzalliklari o'rganiladi. Psixologik xizmatlar o'quv natijalaridan tashqariga chiqib, o'quvchilarning umumiy farovonligini oshirishga va ularni murakkab va dinamik dunyoda rivojlanishi uchun zarur vositalar bilan ta'minlashiga urg'u beradi. Psixologik xizmatlarning muhim tarkibiy qismlari va ularning o'quvchilarga ta'sirini o'rganib, ushbu maqola akademik rivojlanish bilan birga psixologik va hissiy ehtiyojlarni birinchi o'ringa qo'yadigan ta'limga yaxlit yondashuvning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Psixologik xizmatlar doirasi:

Ta'lim muassasalaridagi psixologik xizmatlar turli xil va keng qamrovli funktsiyalarni o'z ichiga oladi, ularning barchasi o'quvchilarning turli xil psixologik, hissiy va xulq-atvor ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Ushbu xizmatlar maktab psixologlari, maslahatchilar, ijtimoiy ishchilar va boshqa ruhiy salomatlik bo'yicha mutaxassislarni o'z ichiga olgan malakali mutaxassislar jamoasi tomonidan taqdim etiladi. Psixologik xizmatlar ko'lamini bir necha asosiy yo'nalishlarga bo'lish mumkin:

Baholash;

Psixologik xizmatlarning asosiy jihati o'quvchilarni baholash va baholashdir. Bu jarayon o'quvchining kognitiv, hissiy va xulq-atvor faoliyatini tushunish uchun tizimli ravishda axborot yig'ishni o'z ichiga oladi. Asosiy tarkibiy qismlarga quyidagilar kiradi:

Psixo-ta'limni baholash: Bu o'quvchilarning o'quv yutuqlariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan o'ziga xos ta'limda nuqsonlari yoki kognitiv nuqsonlari bo'lgan o'quvchilarni aniqlash uchun baholashni o'z ichiga oladi.

Hissiy va xulq-atvorni baholash: Bu baholashlar o'quvchining farovonligi va akademik faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan hissiy va xatti-harakatlar muammolarini aniqlashga qaratilgan.

Standartlashtirilgan test: Psixologlar va maslahatchilar kognitiv qobiliyatlarni, hissiy faoliyatni va akademik taraqqiyotni baholash uchun standartlashtirilgan testlarni o'tkazadilar. Ushbu testlar ta'lim buzilishlarini, hissiy buzilishlarni va boshqa holatlarni tashxislashda yordam beradi.

Maslahat va terapiya:

Psixologik xizmatlar o'quvchilar duch kelishi mumkin bo'lgan shaxsiy, hissiy va xulq-atvor muammolarini hal qilish uchun individual va guruhli maslahatlar beradi. Ta'sir doirasining ushbu jihati quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Individual maslahat: Anksiyete, depressiya, stress, qayg'u yoki shaxslararo nizolar kabi muammolarni hal qilish uchun maslahatchi yoki psixolog bilan yakkama-yakka sessiyalar.

Guruh maslahati: Tengdoshlar bilan munosabatlar, g'azabni boshqarish yoki giyohvand moddalarni

suiiste'mol qilish kabi muayyan masalalarga qaratilgan guruh sessiyalari. Guruh maslahati tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash va malaka oshirish imkoniyatlarini beradi.

Terapevtik aralashuvlar: Travma, travmadan keyingi stress buzilishi (TSSB) yoki boshqa og'ir ruhiy salomatlik holatlari bilan shug'ullanadigan o'quvchilarga maxsus terapevtik aralashuvlar taklif qilinishi mumkin.

Inqirozga aralashish:

Psixologik xizmatlar maktab jamoasidagi favqulodda vaziyatlar va inqirozlarga javob berishda muhim rol o'ynaydi. Bunga quyidagilar kiradi:

Darhol yordam: baxtsiz hodisalar, tabiiy ofatlar yoki zo'ravonlik harakatlari kabi travmatik hodisalardan keyin o'quvchilar va xodimlarga darhol hissiy yordam ko'rsatish.

Xavfni baholash: Inqirozga duchor bo'lishi mumkin bo'lgan o'quvchilarning o'ziga yoki boshqalarga zarar etkazish xavfini baholash va baholash.

Ixtisoslashgan xizmatlarga murojaat qilish: Agar kerak bo'lsa, o'quvchilarni intensiv qo'llab-quvvatlash uchun tashqi ruhiy salomatlik xizmatlariga yoki inqirozga aralashish guruhlariga yuborish.

Maslahat:

Maktab psixologlari va maslahatchilari o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun samarali strategiyalarni yaratish uchun o'qituvchilar, ota-onalar va ma'murlar bilan muntazam hamkorlik qiladilar. Ushbu hamkorlik jihati quyidagilarni o'z ichiga oladi:

O'qituvchilar maslahati: o'qituvchilarga sinfni samarali boshqarish usullari, xulq-atvor aralashuvi va turli xil ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash strategiyalari bo'yicha maslahat berish.

Ota-onalar bilan maslahatlashish: Bolalarning xulq-atvori yoki hissiy muammolarini boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish va tashqi yordam uchun resurslarni ta'minlash uchun ota-onalar bilan ishlash.

Profilaktika dasturlari:

Profilaktika dasturlari o'quvchilar o'rtasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni faol hal qilish uchun mo'ljallangan. Bu dasturlarga quyidagilar kiradi:

Bezorilikning oldini olish: Xavfsiz va inklyuziv maktab muhitini yaratish uchun bezorilikka qarshi dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

Giyohvand moddalarni suiiste'mol qilishning oldini olish: o'quvchilarni giyohvandlik bilan bog'liq xavflar haqida ma'lumot berish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish.

Ijtimoiy va hissiy ta'lim (SEL): O'quvchilarning hissiy intellektini, o'zini o'zi anglash va shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish uchun SEL tashabbuslarini o'quv dasturiga integratsiya qilish[1].

Umuman olganda, ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlar ko'lami juda katta va o'quvchilarning noyob ehtiyojlarini qondirish uchun mo'ljallangan turli xizmatlar va tadbirlarni o'z ichiga oladi. Ushbu xizmatlar ijobiy maktab muhitini targ'ib qilish, o'quvchilarning hissiy farovonligini oshirish va ularning ilmiy yutuqlarini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Akademik yutuqlar va psixologik xizmatlar:

Ta'lim muassasalaridagi o'quv yutuqlari va psixologik xizmatlar o'rtasidagi munosabatlar ularning rolining muhim jihati hisoblanadi. Psixologik xizmatlar o'quvchilarning psixologik va hissiy ehtiyojlarini qondirish orqali akademik muvaffaqiyatlarini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu erda biz psixologik xizmatlarning akademik yutuqlarga qanday hissa qo'shayotganini ko'rib chiqamiz:

Psixologik xizmatlar o'quvchilarga hissiy tartibga solishning samarali strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi. O'quvchilar o'zlarining his-tuyg'ularini boshqara olsalar, ular akademiklar bilan bog'liq stress va bosimlarni engish uchun yaxshi jihozlangan. Hissiy tartibga solish diqqatni jamlash, e'tibor va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi, bularning barchasi akademik muvaffaqiyat uchun zarurdir[2].

Kengaytirilgan motivatsiya:

Psixologik xizmatlar tomonidan taqdim etiladigan maslahatlar va maqsadlarni belgilash aralashuvi o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatga bo'lgan motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishi mumkin. O'quvchilar aniq maqsad tuyg'usiga ega bo'lsa va erishish mumkin bo'lgan akademik maqsadlarni qo'ygan bo'lsa, ular o'z o'qishlarida davom etishlari va qiyinchiliklarga bardosh berishlari mumkin[3].

Xulq-atvor muammolarini kamaytirish:

Ko'pgina o'quvchilar o'quv muhitini buzishi mumkin bo'lgan xatti-harakatlar muammolariga duch

kelishadi. Psixologik xizmatlar ushbu muammolarni maslahat, xatti-harakatlarga aralashuv rejalari va ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish orqali hal qiladi. Natijada o'quvchilar sinfda to'g'ri xulq-atvorni saqlab, o'zlari va tengdoshlari uchun qulayroq o'quv muhitini yarata oladilar[4].

Erta aniqlash va aralashuv:

Maktab psixologlari tomonidan o'tkaziladigan psixologik baholash o'rganishdagi nuqsonlarni, diqqat etishmasligini va o'quv rivojlanishidagi boshqa to'siqlarni erta bosqichda aniqlashi mumkin. Erta aniqlash ixtisoslashtirilgan ta'lim, individuallashtirilgan ta'lim rejalari (IEP) yoki turar joy kabi o'z vaqtida choralar ko'rish imkonini beradi, bu esa ushbu qiyinchiliklarning akademik yutuqlarga ta'sirini yumshatadi.

Sinov tashvishlarini kamaytirish:

Psixologik xizmatlar, shuningdek, o'quvchilarga akademik muvaffaqiyatga to'sqinlik qiluvchi test tashvishlarini boshqarishga yordam beradi. Gevşeme texnikasi, stressni boshqarish strategiyalari va kognitiv-xulq-atvorli aralashuvlar orqali o'quvchilar imtihonlar va standartlashtirilgan testlar bosimini yaxshiroq engishlari mumkin, natijada ularning ish faoliyatini yaxshilaydi.

O'qish qobiliyatlari va vaqtni boshqarish:

Psixologik xizmatlar ko'pincha o'quvchilarga samarali o'rganish ko'nikmalarini va vaqtni boshqarish strategiyasini o'rgatishni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar o'quvchilarga o'z ishlarini tartibga solish, ustuvorliklarni belgilash va o'qish tartiblarini optimallashtirish imkonini beradi, bu ularning ma'lumotni qabul qilish va saqlash qobiliyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Ijtimoiy va hissiy ta'lim (SEL):

Ko'pgina ta'lim muassasalari psixologik xizmatlar ko'magida SEL dasturlarini o'z o'quv rejalari kiritadilar. SEL dasturlari o'quvchilarga o'z-o'zini anglash, empatiya, nizolarni hal qilish va mas'uliyatli qarorlar qabul qilish kabi muhim hayotiy ko'nikmalarni o'rgatadi. Bu ko'nikmalar nafaqat ularning hissiy farovonligiga hissa qo'shadi, balki ularning tengdoshlari va o'qituvchilari bilan o'zaro munosabatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, yanada ijobiy ta'lim muhitini yaratadi[5].

Ota-onalarning ishtiroki va yordami:Psixologik xizmatlar ko'pincha ota-onalarni akademik muammolarni hal qilish jarayoniga jalb qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, o'quv yutuqlarini rag'batlantirishda psixologik xizmatlarning rolini oshirib bo'lmaydi. Ushbu xizmatlar bevosita akademik muammolarni hal qilishdan tashqarida va o'quvchilarning hissiy va psixologik farovonligini oshirishga qaratilgan. O'quvchilarni his-tuyg'ularini boshqarish, to'siqlarni bartaraf etish va samarali o'rganish strategiyalarini ishlab chiqish uchun zarur vositalar bilan jihozlash orqali psixologik xizmatlar o'quvchilarning akademik rivojlanishi uchun poydevor yaratadi. Akademik muvaffaqiyat va hissiy farovonlik bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, psixologik xizmatlar o'quvchilarning o'qishlarida ham, hayotlarida ham ustun bo'lishlari uchun zarur yordamga ega bo'lishlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Maktab ta'limi kontekstida ta'lim muassasalarida psixologik xizmatning o'rni shubhasiz ajralmasdir. Ushbu maqola psixologik xizmatlarning ko'p qirrali funktsiyalari va afzalliklarini o'rganib chiqdi va ularning o'quvchilar uchun yaxlit va qulay ta'lim muhitini yaratishdagi ahamiyatini ta'kidladi. Baholash va baholashdan inqirozga aralashishgacha, maslahat berishdan profilaktika dasturlarigacha, psixologik xizmatlar o'quvchilarning akademik muvaffaqiyati va umumiy farovonligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Psixologik xizmatlar o'quv yutuqlari va hissiy farovonlik chorrahasida ishlaydi. Ular o'quvchining akademik muvaffaqiyatga erishish qobiliyati ularning psixologik va hissiy holati bilan chambarchas bog'liqligini tan oladilar. O'quvchilarning xilma-xil ehtiyojlarini qondirish orqali, bu xizmatlar o'quvchilarga nafaqat to'g'ridan-to'g'ri qiyinchiliklarni engishga yordam beradi, balki ularni sinfdan tashqarida ham xizmat qiladigan muhim hayotiy ko'nikmalar bilan jihozlaydi.

Ushbu maqoladan asosiy xulosalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Yaxlit yondashuv: Psixologik xizmatlar o'quvchilarning psixologik va hissiy ehtiyojlarini akademik rivojlanish bilan bir qatorda hal qilish muhimligini tan oladigan ta'limga yaxlit yondashuvni targ'ib qiladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning turli xil tajriba va qiyinchiliklarga ega bo'lgan noyob shaxslar ekanligini tan oladi.

Erta aralashuv: Psixologik xizmatlar erta aniqlash va aralashuvda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilar akademik yoki xulq-atvor muammolari yengib bo'lmaydigan to'siqlarga aylanishidan oldin kerakli yordamni olishlarini ta'minlaydi. O'z vaqtida choralar ko'rish uzoq muddatli akademik

muvaffaqiyatsizliklarning oldini oladi.

Hissiy tartibga solishni targ'ib qilish: O'quvchilarga hissiy tartibga solishning samarali strategiyalarini o'rgatish ularning stress va bosimni engish qobiliyatini oshiradi, natijada ularning konsentratsiyasini, e'tiborini va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini yaxshilaydi.

Motivatsiya va maqsadlarni belgilash: Psixologik xizmatlar o'quvchilarga aniq akademik maqsadlarni qo'yishda yordam berish va ularga erishish yo'lida ishlash uchun zarur ko'rsatmalar berish orqali ularning motivatsiyasini oshirishi mumkin.

Xulq-atvor muammolarini kamaytirish: Xulq-atvor muammolarini hal qilish orqali psixologik xizmatlar barcha o'quvchilarning o'qishlariga e'tibor qaratishlari va o'zlarining to'liq salohiyatlarini ro'yobga chiqarishlari uchun qulayroq sinf muhitini yaratadi.

Ijtimoiy va hissiy ta'lim: Ijtimoiy va hissiy ta'lim (SEL) dasturlari integratsiyasi empatiya, nizolarni hal qilish va mas'uliyatli qarorlar qabul qilish kabi muhim hayotiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, bu ham hissiy farovonlik, ham akademik muvaffaqiyatga foyda keltiradi.

Ota-onalarni qo'llab-quvvatlash: jarayonga ota-onalarni jalb qilish o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashga yanada kengroq yondashish imkonini beradi, chunki ota-onalar uyda muhim yordam ko'rsatishi va psixologik xizmatlar orqali o'rganilgan strategiyalarni mustahkamlashi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, psixologik xizmatlarning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi shunchaki variant emas, balki zaruratdir. Bu o'quvchilarimizning kelajakdagi farovonligi va muvaffaqiyatiga qo'yilgan sarmoyadir, ularning ilmiy sayohati ularning hissiy va psixologik rivojlanishidan ajralmas ekanligini tan oladi. Psixologik xizmatlarga ustuvor ahamiyat beradigan ta'lim muassasalari o'quvchilarning akademik va shaxsiy rivojlanishi uchun ijobiy, inklyuziv va tarbiyalovchi o'quv muhitini yaratish uchun yaxshiroq joylashadilar. Psixologik xizmatlarning maktab ta'limidagi rolini e'tirof etish va qadrlash o'quvchilarimiz va butun jamiyatning porloq kelajagini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Rossen, E., & Flinders, D. J. School Psychology: A Blueprint for Training and Practice III. Publisher.2009. p 300

Schmidt, J. J. Counseling in Schools: Comprehensive Programs of Responsive Services for All Students. Английские страницы XVII, 363 Seiten Illustrationen [382] Год 2014

Weist, M. D., Evans, S. W., & Lever, N. A. (2003). Introduction: Advancing mental health practice and research in schools. In M. D. Weist, S. W. Evans, & N. A. Lever (Eds.), Handbook of school mental health: Advancing practice and research (pp. 1–7). Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Gueldner, B.A., Feuerborn, L.A., & Merrell, K.W. (2020). Social and emotional learning in the classroom, second edition: Promoting mental health and academic success. The Guilford Press.